

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ І ОСВІТИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

ВИПУСК 67

29 січня 2021 р.

м. Переяслав

УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ

Рада молодих учених університету

Матеріали
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ І ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

29 січня 2021 року

Вип. 67

Збірник наукових праць

Переяслав – 2021

ГАРАНТОВАНИЙ МІНІМАЛЬНИЙ ДОХІД ЯК ЗАХІД СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РИНОК ПРАЦІ Й ДИНАМІКУ ВВП В УКРАЇНІ

У статті на теоретичному рівні розглядається вплив реалізації соціальної програми гарантованого мінімального доходу на економічну активність, пропозицію на ринку праці, динаміку ВВП та зайнятість у національній економіці. Розглядається можливість реалізації такої програми, а також соціальні й економічні вигоди та втрати від неї в Україні.

Ключові слова: ринок праці, пропозиція на ринку праці, реальний дохід, робочий час, соціальна допомога, базовий дохід, гарантований мінімальний дохід, соціальна програма.

The article examines at the theoretical level the impact of the implementation of the social program of guaranteed minimum income on economic activity, supply in the labor market, GDP dynamics and employment in the national economy. The possibility of implementing such a program is being considered, as well as social and economic benefits and losses from it in Ukraine.

Key words: labor market, labor market supply, real income, working hours, social assistance, basic income, guaranteed minimum income, social program.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Спад у світовій економіці, спричинений вірусною пандемією, зумовив зниження рівня зайнятості, зростання безробіття, падіння реальних доходів і зростання рівня бідності в багатьох країнах. В Україні за січень-листопад 2020 р., у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р., рівень безробіття зріс з 8,1% до 9,3% [6, с. 9]. Кількість осіб, які не входять до складу робочої сили, віком 15 років і старше за 9 місяців 2020 р. становила 14,3 млн. осіб, що на 2,1% більше, ніж за 9 місяців 2019 р. [6, с. 9]. Індекс реальної заробітної плати у листопаді 2020 р. порівняно із жовтнем становив 97,2% [6, с. 13]. Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати у листопаді 2020 р. збільшилася на 5,8%, або на 218,8 млн. грн. і на 1 грудня 2020 р. становила 4010,5 млн. грн. [6, с. 13].

У зв'язку з необхідністю стимулювання економічної активності через зростання споживчих видатків в національній економіці та соціальній підтримки населення, в багатьох країнах актуальною стала проблема соціальної підтримки населення у вигляді реалізації соціальної програми гарантованого мінімального доходу (ГМД) або безумовного основного доходу (БОД).

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В Україні, ще у 2016 р. провідний експерт Центру Разумкова О. Пишуліна опублікувала статтю «Економічна модель «безумовного базового доходу»: нова соціальна альтернатива.» [5]. У 2017 р. М. Ункурі у статті «Поможет ли гарантированный базовый доход безработным Финляндии?» розглянула проблему впливу БОД на рівень безробіття у Фінляндії [7]. У 2017 р. С. Копленд у статті «Гарантированный доход для всех граждан: польза или вред?» спробував визначити вигоди й втрати суспільства від введення такої соціальної програми [3]. У Доповіді Світового банку про світовий розвиток у 2019 р., також є пункт, присвячений перевагам і втратам реалізації програми соціальної допомоги у вигляді БОД у різних країнах [1, с. 106–113].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як відомо, введення такого заходу соціальної політики як гарантований мінімальний дохід (ГМД) може стати одним із пунктів програми співробітництва України з МВФ. У нову схему заплановано об'єднати окремі соціальні виплати. З цього приводу О. Колесниченко зазначає: «Розмір гарантованого мінімального доходу буде збільшений порівняно з нинішніми мінімальними виплатами пенсіонерам і безробітним. Подробиць щодо ГМД поки нема, але відомо, що

Мінсоцполітики посилить перевірку одержувачів соціальних виплат для поліпшення їх адресності» [2].

Отже виникають питання: «Яким може бути ГМД і його рівень для громадян України?», «До яких соціально-економічних наслідків може привести введення ГМД в Україні?» і «Чи є наразі можливість реалізувати таку соціальну програму в Україні?».

Мета статті. За допомогою економіко-теоретичного моделювання визначити соціально-економічні наслідки введення такого заходу соціальної політики в Україні як гарантований мінімальний дохід (ГМД).

Завдання. Визначити економіко-теоретичну модель за допомогою якої можна досліджувати наслідки реалізації державних соціальних програм на ринок праці України та динаміку ВВП. Обґрунтувати можливість реалізації і соціально-економічні наслідки такої програми в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна програма з ГМД, що може бути реалізована в Україні, буде спрямована лише на підтримку вразливих верств населення, а не усіх громадян. З чого випливає, що ГМД в Україні розглядається лише як окремий вид соціальної допомоги, а не як безумовний основний дохід (БОД).

Прожитковий мінімум для працездатних у січні 2021 р. Міністерство соціальної політики України орієнтовно оцінює в 4,1 тис. грн./міс. замість нинішніх 2,27 тис. грн./міс., середній показник цієї величини має становити 4,546 тис. грн. порівняно з нинішніми 2,189 тис. грн. [4].

Отже, у січні 2021 р. рівень гарантованого мінімального доходу (ГМД) в Україні мав би бути встановлений не меншим за 4546 тис. грн./міс. або не меншим за 1046,2 грн./тиждень.

Теоретична модель індивідуальної пропозиції праці «дохід-дозвілля» допомагає оцінити наслідки економічної та соціальної політики введення ГМД в Україні.

Родина (у тому числі громадянин, що мешкає самотньо), фактичний середній дохід якої (дохід якого) є нижчим за ГМД, вважається малозабезпеченим і має право на соціальну допомогу. Один з проектів запровадження соціальної програми з ГМД передбачає, що розмір грошової допомоги треба встановити на рівні, що дорівнює різниці між ГМД і середнім доходом родини (громадянина).

Далі треба визначити наслідки введення даної соціальної програми. Отже, нехай величина ГМД визначається як певна сума гривень на тиждень. Якщо громадянин, який отримує соціальну допомогу, вирішить працювати, то кожна зароблена їм гривня зменшить розмір соціальної допомоги на одну гривню. У зв'язку з цим необхідно визначити бюджетне обмеження пересічного громадянина.

На рис. 1 пряма AT віддзеркалює бюджетне обмеження пересічного громадянина в умовах відсутності програми соціальної допомоги. Нахил бюджетної лінії задається рівнем заробітку індивіда за годину. Точка e_1 відбиває його оптимальний вибір.

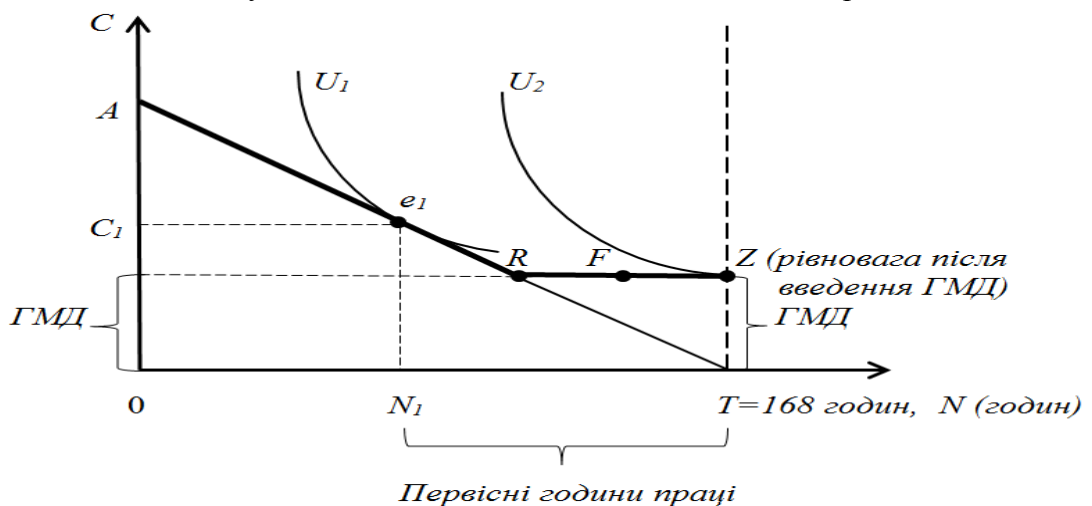

Рис. 1. Пропозиція праці (NT) після введення ГМД

Далі припустимо, що у індивіда з'явилася можливість отримати грошову допомогу, яка дорівнює різниці між ГМД і його грошовим доходом. Побудуємо нове бюджетне обмеження. Якщо тривалість робочого часу (NT) досить велика і заробіток перевищує ГМД, бюджетне обмеження буде виглядати також, як і раніше, – це пряма AR . При меншій зайнятості, у тому числі, при повній відмові від роботи за найманням або самозайнятості (при $NT=0$ годин), соціальна програма з ГМД гарантує отримання сумарного доходу (грошовий дохід плюс грошова допомога) у розмірі ГМД. Відповідна ділянка бюджетного обмеження – горизонтальний відрізок RZ , так що точка Z є досяжною (нульова зайнятість і максимальна величина грошової допомоги). Отже, бюджетне обмеження тут – це ломана лінія ARZ . Через точку Z проходить крива байдужості U_2 , що відповідає більшому рівню корисності, ніж крива U_1 . Отже, індивід з картою байдужості U_1 і U_2 вибере точку Z , у якій його корисність максимізується при заданому бюджетному обмеженні.

Таким чином, громадянин, який працює N_1T годин на тиждень до введення соціальної програми ГМД, вважатиме за краще взагалі не працювати і отримувати грошову допомогу, якщо така програма з'явиться. Менший обсяг споживання матеріальних благ і послуг (C) буде з надлишком компенсований більшою тривалістю дозвілля ($OT-NT$). Це, зрозуміло, є точка зору даного суб'єкта.

Але, з точки зору суспільства важливим є інше. Соціальна програма, що розглядається, зменшує стимули до праці та її пропозицію, що явно має негативні економічні та соціальні наслідки: уповільнення економічного зростання, збільшення витрат державного бюджету, зниження якості робочої сили (її «іржавіння»).

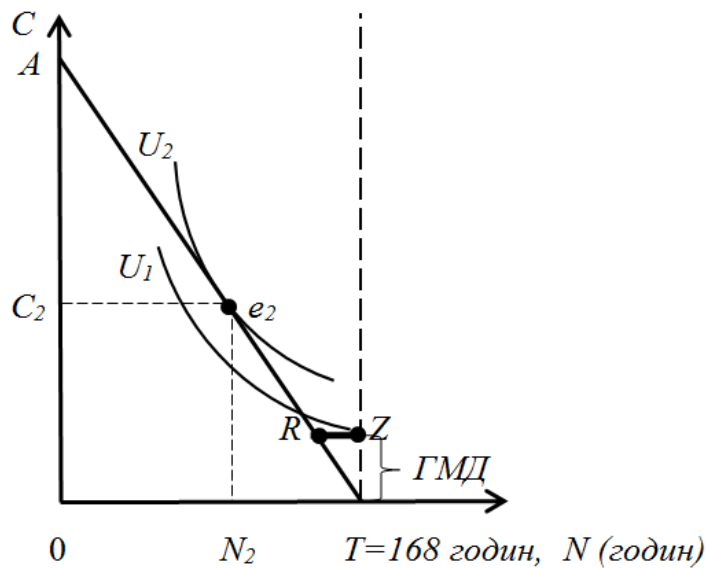

Рис. 2. Випадок, коли при введенні ГМД пропозиція праці (NT) не змінюється

Безумовно, не всі працівники припинять роботу з введенням ГМД. Якщо криві байдужості у індивіда є досить пологими щодо вертикальної осі, як на рис. 2, то його оптимальний вибір залишиться колишнім – точка e_2 . Однак жоден соціальний суб'єкт не вибере внутрішню точку на відрізку RZ , оскільки такий вибір означав би меншу тривалість дозвілля, ніж при виборі Z , але той же сумарний грошовий дохід, так як робота у цьому випадку на стільки ж скорочує розмір грошової допомоги, на скільки й збільшує заробіток. Криві байдужості, які проходять через точки відрізка RZ , розташовані нижче кривої байдужості U_2 .

Отже, програма соціальної допомоги у вигляді ГМД скорочує пропозицію на ринку праці з боку однієї частини населення і не змінює її з боку іншої, але загальний підсумок – скорочення пропозиції на ринку праці.

Для того, щоб реалізувати соціальну програму ГМД в Україні потрібно збільшити державні видатки, що, в умовах значного дефіциту держбюджету, можливо здійснити лише

завдяки збільшенню податків. Це, у свою чергу, може уповільнити зростання інвестиційних видатків приватного сектору і уповільнити зростання ВВП й зайнятості. Отже, зростання споживчих видатків за рахунок введення ГМД, має викликати більший мультиплікативний ефект, аніж зменшення інвестиційних витрат приватного сектору внаслідок підвищення податків. Крім того, зростання податків, з метою реалізації даної соціальної програми, погіршить інвестиційну привабливість економіки України для потенційних іноземних інвесторів.

З цього випливає, що економіка України наразі не готова до реалізації соціальної програми гарантованого мінімального доходу для усіх громадян.

Висновки та перспективи подальших досліджень. ГМД в Україні розглядається лише як окремих вид соціальної допомоги для вразливих верств населення, а не як безумовний основний дохід для усіх громадян. Мінімум гарантований дохід в Україні за станом на січень 2021 р. мав би бути встановлений на рівні 4546 тис. грн./міс. або 1046,2 грн./тиждень.

Економічні втрати, пов'язані з реалізацією соціальної програми з ГМД в Україні можна визначити за допомогою теоретичної моделі індивідуальної пропозиції праці «дохід-дозвілля». Дана модель дозволяє дійти до висновку, що запровадження соціальної програми ГМД в Україні зменшить пропозицію на ринку праці України і таким чином сприятиме уповільненню темпів зростання ВВП та втраті кваліфікації частки робочої сили. Крім того, введення ГМД призведе до зростання дефіциту держбюджету, державного боргу або підвищення податків та погіршення інвестиційного клімату в країні.

Таким чином, наразі соціально-економічне становище в Україні не надає можливість реалізувати таку соціальну програму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Всемирный банк. 2019 год. Доклад о мировом развитии 2019 «Изменение характера труда». Вашингтон, округ Колумбия: Всемирный банк. DOI:10.1596/978-1-4648-1328-3.
2. Колесніченко О. Бюджет, тарифи, зменшення кількості ФОПів: що передбачає новий меморандум з МВФ. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/06/3/661302/> (дата звернення: 21.01.2021).
3. Копленд С. Гарантированный доход для всех граждан: польза или вред? URL: <https://www.bbc.com/russian/vert-fut-38982423> (дата звернення: 21.01.2021).
4. Мінсоцполітики орієнтовно оцінює прожитковий мінімум для працездатних у 4100грн./міс. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/717762.html> (дата звернення: 21.01.2021).
5. Пищуліна О. Економічна модель «безумовного базового доходу»: нова соціальна альтернатива. URL: https://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf
6. Про соціально-економічне становище України за січень-листопад 2020 року : доповідь. Державна служба статистики України. Київ, 2021. 66 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/dop/12/dop_112020.pdf
7. Ункури М. Поможет ли гарантированный базовый доход безработным Финляндии? URL: <https://www.bbc.com/russian/features-38639577> (дата звернення: 21.01.2021).